

Пахальчук Н.О. Використання нетрадиційних естетико-виховних прийомів у процесі фізичного виховання молодших школярів / Н.О. Пахальчук // Психолого-педагогические аспекты развития личности в детские годы : сб. ст. науч.-практ. конф. – Симферополь, 2010. – С. 124-131.

Пахальчук Н.О., канд. пед. наук, ВДПУ ім.

М.Коцюбинського

orcid.org/0000-0001-7098-3821

Використання нетрадиційних естетико-виховних прийомів у процесі фізичного виховання молодших школярів

Одним із пріоритетних напрямків удосконалення сучасної теорії та практики фізичної культури в школі є пошук нових форм, методів та прийомів фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку. На державному рівні проблеми фізичного виховання особистості відображені в законах України «Про фізичну культуру і спорт», у Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття), «Концепції фізичного виховання в системі освіти України», у проєкті «Фізичне виховання – здоров'я нації» тощо.

Особливий інтерес у межах досліджуваної теми становлять дисертаційні роботи, в яких предметом спеціального дослідження стало формування особистості дитини у взаємозв'язку фізичного та естетичного виховання, як-от: Ротерс Т. «Теорія і методика розвитку особистості школяра у взаємодії фізичного та естетичного виховання» [5]; Корнієнко С. «Педагогічні основи фізичного виховання молодших школярів у системі «родина-школа» [1]; Петрина Л. «Формування відчуття ритму у дітей молодшого шкільного віку» [3] та ін.

Зокрема, учені слушно наголошують, що фізичне та естетичне виховання школяра поєднується в єдиному процесі ритмічного розвитку, де цілеспрямовано виховується відчуття часу, відчуття простору, відчуття точності м'язових зусиль, краса, виразність і ритмічність рухів за допомогою музично-ритмічних і фізичних вправ. Методологічною основою єдності, взаємозв'язку та взаємодії фізичного й естетичного виховання в процесі розвитку особистості школяра є вдосконалення людиною цінностей як фізичної, так і естетичної культури згідно з принципами філософії, педагогіки, психології на основі

гармонії в людині фізичного, тілесного, зовнішнього та духовного, соціального, внутрішнього [5].

Педагогічний процес фізичного виховання молодших школярів здійснюється через різноманітні урочні та позаурочні форми занять. Так, для вирішення завдань естетичного виховання у процесі занять фізичними вправами, на думку Б.Шияна, необхідно забезпечити відповідну естетичну спрямованість у застосуванні засобів і методів педагогічного впливу, підкреслювати естетичні можливості фізичної культури та концентрувати увагу на них [6, с. 69].

Серед основних тем, що передбачені програмою «Фізична культура 1-4 класи» (авт. М.Зубалій та ін.) для загальноосвітніх навчальних закладів, є туризм [4, с. 7]. На думку дослідників (М.Скрипник, В. Федорченко, Н. Фоменко, Г.Цехмістрова), вихідною категорією у педагогіці туризму є естетичне, що належить як до явищ об'єктивної дійсності, так і до творів мистецтва [2, с. 51]. Вчені наголошують, що у практиці туристичної діяльності можна вирізнити такі складові естетики освіти та навчання: теоретичні й ціннісні основи естетичної культури людини; естетична самоосвіта й самовдосконалення особистості [2, с. 51].

Таким чином, у процесі залучення молодших школярів до туристичної діяльності вчителю необхідно збагачувати естетичне ставлення особистості до об'єктів і явищ природи. Поряд із представленням технічних характеристик групового та особистого спорядження до походу (рюкзак, похідна аптечка, палатка тощо) доцільно підкреслювати їх естетичні особливості.

У процесі фізичного виховання в учнів доцільно формувати емоційно-позитивне ставлення до естетико-непривабливих та естетико-нейтральних об'єктів і явищ природи, які зустрічаються під час туристичної мандрівки (камінь, калюжі води, сухі гілочки дерев тощо). З цією метою ми пропонуємо застосовувати авторський прийом **«розширення фокусу бачення навколишнього»**.

Алгоритм роботи:

I. Об'єктно-сенсорний етап полягає у визначенні об'єктів і явищ природи, які викликають негативну реакцію дитини, та з'ясування їх естетико-виразних ознак.

Дітям доцільно представити об'єкт чи явище природи з заниженим естетичним

статусом (жаба, каміння, вуж, кріт, калюжа води, слимак та ін.) опосередковано, тобто із використанням загадки, вірша з пропущеним ключовим словом, малюнка із закритими частинами тощо. Наприклад:

Сл. В.Паронової, муз. Н.Шевченко

Веселий кум

Тільки вечір наступає,
Стихне шум,
В очереті хтось співає –
Кум-кум-кум.
Щоби слухати артиста
До зорі,
Позлітались танцюристи
Комарі.

Кум старається, виводить:
«Кум-кум-кум».
Забувайте на природі
Сум, сум, сум.
Комарина підтанцьовка
Аж гуде –
Дуже весело в рибалок
Ніч пройде!

Віктор Васнецов «Царівна-Жаба»

Спочатку необхідно якомога більше знайти тих ознак і якостей досліджуваного об'єкта чи явища навколишнього, які можуть викликати позитивне ставлення дитини; доцільно використовувати асоціації, метафори, порівняння, як-от: «Жаба – чудова співачка; мов коник-стрибунець; полохлива мов мишка; сидить під водою, а очі мов два острівця на горі. Є серед жаб малесенькі, є і справжні красуні з яскравим різнокольоровим забарвленням: жовтим, синім, червоним тощо».

II. Аналітичний етап: робота з «колючками» (естетико-непривабливі ознаки): усвідомлення доцільності та необхідності естетико-непривабливих ознак об'єкта чи явища природи, виокремлення його виховного потенціалу. Наприклад, усвідомлення доцільності та необхідності естетико-виразних ознак жаби; роздуми на тему: «Що було б, якби не було ... жаби»; відкриття її прихованої краси; підкреслення користі для людей та

навколишнього середовища тощо. Презентація творів мистецтва, де досліджуваний об'єкт чи явище навколишньої дійсності представлено в емоційно-позитивній формі, як-от:

Катерина Перелісна

Переляк

Ой, летіли три ворони
Всі підряд,
Побачили на ставочку
Жабенят.

Закричали три ворони:
“Кра! Кра! Кра!”.

Музичне мистецтво: Ю.Щуровський «Танець маленьких жабенят».

Полякались жабенята:
“Ква! Ква! Ква!”.

Пострибали у водицю –
Стриб, стриб, стриб!

Полякали у ставочку
Риб, риб, риб!

III. Творчо-інтерпретаційний етап: виконання художньо-творчих завдань.

Наприклад, під музику зобразити пластичний етюд «Ранок жабки» (жабка проснулася, відкрила оченята та весело кумкає на ставочку тощо); створити катрени (чотирирядковий вірш) за двома-трьома рядками та відтворити його за допомогою фізичних рухів, як-от:

1. Жабка привітно сказала: «Кве-кве!	1. Жабеня мале по лузі йшло,
2. Сонце сьогодні ну дуже пече».	2. Щось дуже гарненьке в траві
3. Стриб під листочок, стриб у	3.
водичку,	4.
4.	

Також у процесі фізичного виховання молодші школярі ознайомлюються з різними видами спорту (гімнастика, легка атлетика, акробатика тощо), що містять у собі потужну естетичну складову. На нашу думку, з метою формування в учнів інтересу та естетичного ставлення до світу спорту доцільно використовувати авторський прийом *«милування красою олімпійського (національного, народного) виду спорту»*. Кроки організації навчально-виховної взаємодії з дітьми (на прикладі гімнастики):

Перший крок:

- Непряме представлення виду спорту (загадка, вірш із пропущеним словом та ін.), введення у казкову ситуацію.
- Представлення історії виникнення гімнастики та цікавої інформації про відомих гімнастів.

Другий крок: технічна підготовка з гімнастики у світлі принципів довершеності, доцільності, краси та гармонії; осмислення естетичної своєрідності гімнастики (акробатичних вправ, вправ з рівноваги, лазіння та перелазіння тощо).

Третій крок:

- Вправа «Промінчики сонечка»: підбір метафор, порівнянь, позитивне асоціювання обраного виду спорту.
- Презентація художнього матеріалу для активізації спостережливості та уваги (вірші, загадки, пісні, музичні твори тощо).

Четвертий крок.

- Роздуми на тему: «Що було б , якби не було гімнастики».
- Вирішення педагогічних ситуацій (педагог пропонує дітям розв'язати казкові ситуації та ситуації з життя, що пов'язані з представленим видом спорту).

П'ятий крок: складання катренів (чотирирядковий вірш) про обраний вид спорту. Дітям пропонуються 1-3 вже написані рядки.

Шостий крок: добір художньо-творчих завдань для закріплення отриманих вражень (наприклад, виконання пластичного етюдів під музику).

Зміст предмета «Фізична культура» інтегрований з хореографією та іншими предметами. У процесі його вивчення здійснюються міжпредметні зв'язки з анатомією і фізіологією людини, гігієною, біологією, теорією і методикою фізичного виховання, історією фізичної культури і спорту, музикою та ін. [4, с. 4]. Тож з метою формування в учнів комплексних інтегративних знань доцільно спонукати молодших школярів до проведення **«мистецьких розвідок»**, які передбачають дослідження естетичних уподобань відомих українських спортсменів (гімнастів, футболістів, легкоатлетів, баскетболістів тощо) та **«розв'язання вузликів»** за опорним словом, як-от:

1. Опорне слово: рух, вода, гра, біг тощо.

2. Вузлик-запитання: «Що в природі рухається?» (простий варіант); «Чи є такий об'єкт або явище навколишнього, що не рухається?» (ускладнений варіант); «Хто з літературних героїв (казки, оповідання, вірші тощо) уміє плавати та дотримується правил на воді, а хто – ні?» тощо.

Результати дослідження «мистецьких розвідок» та «розв'язання вузликів-запитань» доцільно графічно оформити (рис. 1, 2, 3).

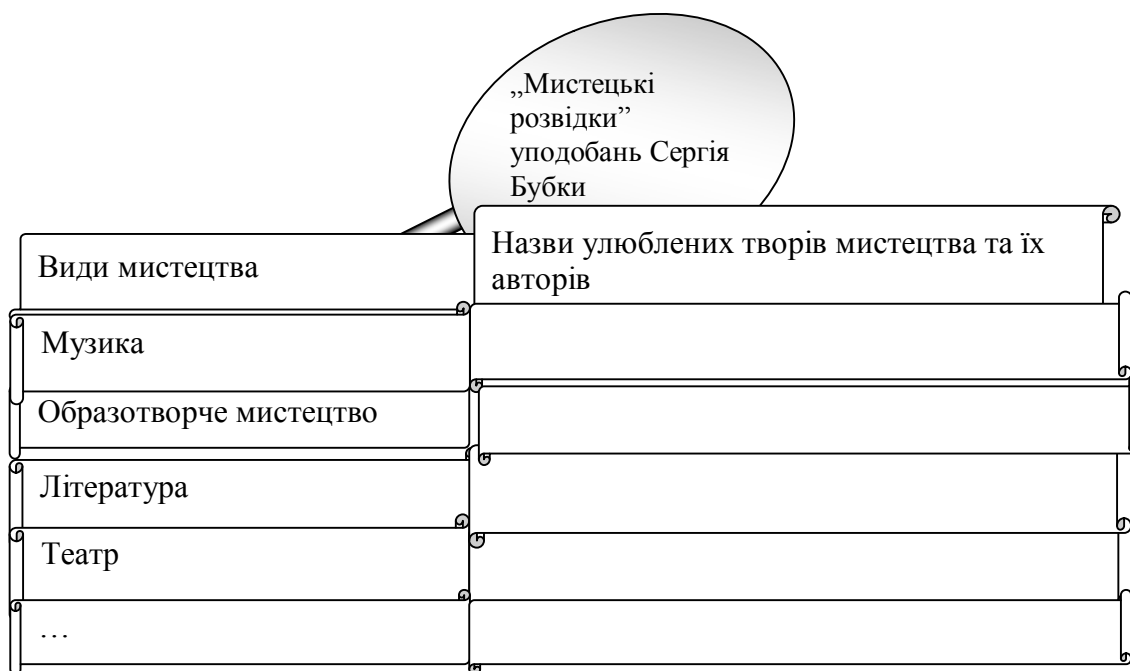

Рис. 1. Приклад графічного оформлення мистецьких уподобань відомих українських спортсменів.

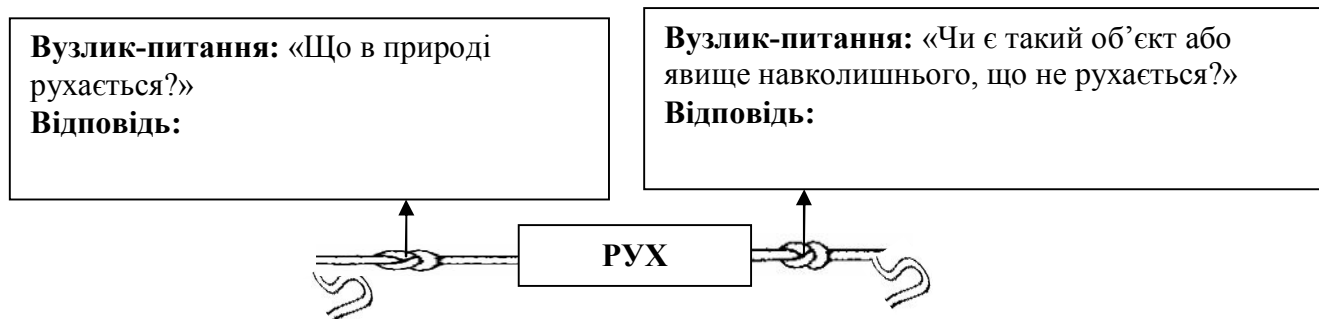

Рис. 2. Приклади графічного оформлення прийому «розв'язи вузлик» із ключовим словом «рух».

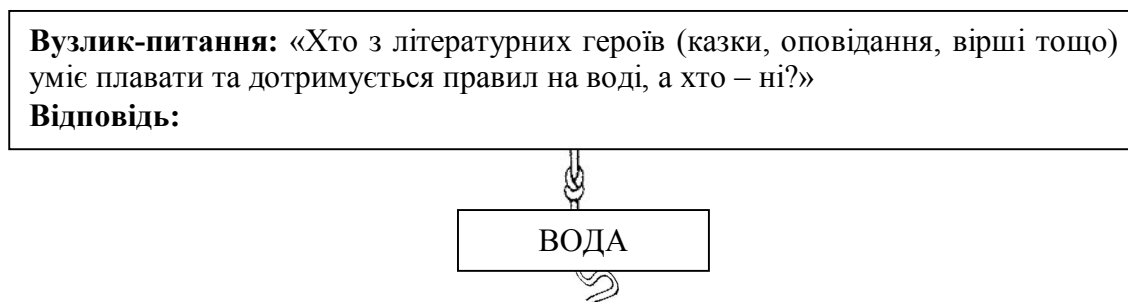

Рис. 3. Приклади графічного оформлення прийому «розв'язи вузлик» із ключовим словом «вода».

Таким чином, у процесі фізичного виховання необхідно виховувати в молодших школярів здатність сприймати, відчувати й оцінювати красу в сфері фізичної культури, формувати естетику поведінки та взаємовідносин. Великої уваги в цьому плані необхідно надавати творчому пошуку учителями нових форм, методів та прийомів організації педагогічної взаємодії з дітьми, адже «духовне збагачення, фізичний, моральний та естетичний розвиток особистості здійснюється у процесі фізичного виховання не автоматично. Все залежить від постановки виховної роботи педагога, від тієї шкали цінностей, яку він поставив у колективі» [6, с. 70].

Література

1. Корнієнко С.М. Педагогічні основи фізичного виховання молодших школярів у системі «родина- школа» : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.07 / С.М. Корнієнко ; Тернопільський держ. педагогічний ун-т ім. Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2001. – 19 с.
2. Педагогіка туризму : навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів / За ред. В.К. Федорченка, Н.А. Фоменко, М.І. Скрипник, Г.С. Цехмістрової. – К. : Слово, 2004. – 296 с.
3. Петрина Л.Р. Формування відчуття ритму у дітей молодшого шкільного віку : автореф. дис... канд. наук з фізичного виховання і спорту : 24.00.02 / Р.Л. Петрина ; Волин. держ. ун-т ім. Л.Українки. - Луцьк, 2000. - 16 с.
4. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Фізична культура 1-4 клас / Під ред. М.Д. Зубалій. – К. : Ранок, 2006. – 59 с.
5. Ротерс Т.Т. Теорія і методика розвитку особистості школяра у взаємодії фізичного та естетичного виховання : автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Т.Т. Ротерс ; Харківський держ. педагогічний ун-т ім. Г.С. Сковороди. — Х., 2002. — 40 с.
6. Шиян Б.М. Теорія і методика фізичного виховання школярів : в 2 т. / Б.М. Шиян. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2009 – . – Т.1. – 2009. – 272 с.